

VJEROUČITELJ I SINDIKAT – AKTUALNO PITANJE

MIRJANA VUČICA
Zdravstvena škola Split
Vukovarska 44
21 000 Split

Pregledni članak
Prilježeno: 22. 9. 1999.
UDK 241.81 : 331.105.44

Sažetak

Nakon što je podsjetila na sadašnji položaj školskih vjeroučitelja u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj te na nauk Crkve o ulozi i mjestu laika u Crkvi i društvu a posebno u školi, autorica se osvrće na društveni nauk Crkve o radničkim udruženjima općenito te posebno u enciklici *Centesimus annus*. Kako bi vjeroučitelji, posebno laici, mogli biti istinski i vjerni svjedoci Kristovi u vlastitom pozivu, treba da izgrade i žive svoj autentični identitet, a u tome će im pomoći i bolje upoznavanje društvenog nauka Crkve. Radnički sindikati trebaju nastojati ne samo da radnicima, pa tako i vjeroučiteljima, povise plaće, nego i da zaštite dignitet njih i njihove profesije.

Ključne riječi: vjeroučitelj, školski vjeronauk, društveni nauk Crkve, radnička udruženja, sindikati

1. STATUS VJEROUČITELJA

U Hrvatskoj se, vjerujem na opće zadovoljstvo, relativno brzo riješilo pitanje uvođenja vjeronauka kao nastavnog predmeta u škole, što nije slučaj i u svim ostalim zemljama nekadašnjega istočno-komunističkog bloka. Dosta se, i s pravom, osobito u samim početcima, godine 1990./91., raspravljalo o tome kakav lik vjeroučitelja je potreban, kome bi to Crkva uopće mogla povjeriti tako važnu ulogu u tako osjetljivom prijelaznom trenutku. Kvalificiranih je vjeroučitelja među svećenicima svakako bilo, a i u redovima časnih sestara, no laika nije bilo ili ih je bilo vrlo malo, i vjerujem da je ovdje nepotrebno objašnjavati koji su tomu bili razlozi. Pa ipak, s koliko entuzijazma, s koliko revnosti i žara se i među laicima našlo spremnih da, i pored već završene više ili visoke škole, pa čak i pored zaposlenja, marno prionu uz rad kako bi iskustvo i svjedočku vjeru, nadopunili i potrebnim znanjem, te se dali u tu divnu i odgovornu službu vjeroučitelja u školama. Znak je to da je naša Crkva neprekidno od-

gajala i formirala svoje vjernike, bez obzira na dotadašnju političku situaciju i nevolje koje su joj stalno prijetile.

Vjeroučitelja u školi postavlja biskup dajući mu za to potreban dokument kojim ga ovlašćuje da u ime Crkve može naučavati, a to je *kanonsko poslanje*, čiji eventualni opoziv nosi sa sobom neposredni gubitak svih dužnosti i prava koji iz toga proizlaze¹. I s pravom Crkva, preko svojih pastira, sebi pridržava isključivo pravo namještanja onih koji u Njeno ime odgajaju djecu i mlade i tumače vjerske istine.

S druge pak strane, ti isti zaposlenici su članovi nastavničkog zbora, sudjeluju u svemu u radu škole, ravnopravni su s ostalim nastavnicima, preuzimajući i ostale povjerenje im obveze². Što se tiče profila vjerouči-

1 Usp. *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, u: *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, Nacionalni katehetski ured HBK – Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb 1998, str. 299, čl. 3.

2 Ibid.

telja: svećenici, časne sestre i laici, lako se može uočiti da svaki od spomenutih može u obavljanju ove odgovorne zadaće imati poneku posebnost u odnosu na druge. Kao vjeroučitelj u školi, svećenik može imati čak i nekih prednosti, osobito ako je riječ o osnovnoj školi: može utjecati na bolju povezanost škole i župe, te roditelja i župe, može jače duhovno utjecati na učenike, može im postati i duhovni vođa, ispovjednik, u određenim zgodama zajedno s njima slaviti svetu misu. To je od nemale važnosti, imamo li u vidu glavnu svrhu vjeronauka u školi, a to je što cjelovitije upoznavanje (teoretsko, ali i doživljajno) katoličke vjere, kako bi se to onda odrazilo na sveukupni život učenika u obitelji i u vjerničkoj zajednici.³

Časne sestre vjeroučiteljice također imaju svojih posebnosti, osobito zahvaljujući mogućnosti potpunijeg predanja, ali i pridobivanja naklonosti učenika, zbog same naravi posvećenog poziva. Ako je u pitanju osnovna škola, vrijedi slično kao i za svećenika, osim onoga što se odnosi na sakramente.

Vjeroučitelj laik ima pak svojih posebnosti koje, prema našem mišljenju, nisu još dovoljno ni shvaćene ni razvijene. S jedne strane je poslanik Crkve, a s druge je laik-vjernik koji živi u svijetu, koji bi trebao poznavati mentalitet i duh svijeta više nego svećenici i osobe posvećenog života. Vjeroučitelj se laike često upućuje na svjedočku dimenziju, podsjeća na to da u prvom redu moraju biti kršćani koji imaju specifičan poziv, da se nesebično predaju učenicima i radu. Trebalo bi, međutim, još više razvijati i tipično laičku dimenziju koju ovaj profil vjeroučitelja u sebi ima. Pitanje sindikata i eventualnog aktivnog uključenja vjeroučitelja redovito je bilo vezano uz vjeroučitelje laike, jer su oni »potpuno u svijetu«: ne »od« svijeta, ali ipak »u« svijetu. Paradoksalno bi bilo kad bismo tu dimenziju svog kršćanskog poslanja zanemarili ili potpuno izgubili *upravo* zato što smo vjeroučitelji. Vjeroučitelj laik obavlja crkvenu službu, *po snazi kanonskog poslanja*, a istovremeno je poslan, *po snazi krštenja*, širiti kraljevstvo Božje posvećujući svijet iznutra, jer mu i »pripada«. Osobe posvećenog života nemaju tako određenu ulogu posvećivanja vremenitog reda kao

vjernici laici. Doista bi mogao biti jedinstven i dragocjen doprinos vjeroučitelja laika u prosvjeti, kao izuzetno važnom ambijentu za integralni razvoj osoba, budućih graditelja boljeg i pravednijeg svijeta.

I sam »Koncil potiče kršćane, koji su građani jednog i drugog reda (tj. svjetovnog i duhovnog), da nastoje svojim zemaljskim dužnostima vjerno udovoljavati, i to vođeni evanđeoskim duhom«, jer da ne smiju »...zanemariti svoje zemaljske dužnosti, zaboravljajući da ih sama vjera još više obvezuje na njih, svakoga prema njegovu pozivu... Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti... Njihova već pravilno formirana savjest mora nastojati da božanski zakon bude upisan u život zemaljske zajednice. Od svećenika pak neka laici očekuju svjetlo i duhovnu snagu«⁴.

Napomenimo ovdje da sindikat ne postoji *samo* i u *prvom redu* da bi organizirao štrajkove. Daleko su veće i dublje zadaće sindikata. Kad je prosvjeta u pitanju, onda je tu riječ i o mogućem utjecaju na program školstva, na bolje uvjete rada nastavnika i učenika, na odgojne elemente, kulturu života itd.

Da bi se to razumjelo, ne može se biti potpuno odijeljen od drugih ljudi, već treba da vjernici (laici), kako kaže Koncil, »žive u najtješnjem dodiru s drugim ljudima i da nastoje potpuno proniknuti njihov način mišljenja i osjećanja, čiji je odraz kultura«⁵.

Papa Pavao VI. u enciklici »*Populorum progressio*« ističe ulogu laika koji »moraju uzeti na sebe kao svoj specifični zadatak obnovu vremenitog reda. Dok se služba hijerarhije sastoji u tome da naučava i autentično tumači moralna načela koja vrijede na tom području, na njih spada da slobodnom inicijativom i ne čekajući pasivno na direktive prožmu kršćanskim duhom mentalitet i običaje, zakone i strukture zajednice u kojoj žive«⁶.

Vjeroučitelji ne bi smjeli biti apolitični: »Sama činjenica da Crkva ne posjeduje niti nudi kakav poseban »model« socijalnog ži-

3 Usp. *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, nav. dj., str. 6.

4 *Gaudium et spes*, br. 43.

5 *Gaudium et spes*, br. 62.

6 *Populorum progressio*, čl. 81.

vota, da isto tako nije vezana uz bilo koji politički sustav kao na neki svoj »put« koji se bira među drugim sustavima, ne znači da ona ne mora odgajati i bodriti svoje vjernike – i posebno laike – da budu svjesni svoje odgovornosti u političkoj zajednici, i da odabiru rješenja a, kad je to povijesno opravdano, i neki model gdje nadahnuće vjere može postati kršćanska praksa«. ⁷

A o odgovornosti svećenika za poslanje laika na socijalnom planu Crkva uči da »mora pomoći laicima da postanu svjesni svoje dužnosti, da ih odgaja bilo duhovno bilo doktrinarno, da ih podržava u socijalnoj akciji... da priznaju važnost uloge što je imaju njihove organizacije kako na apostolskom planu tako na razini socijalnog zalaganja...« ⁸.

Kršćani su pozvani da se bore za preobražaj svijeta, a laici na njima svojstven način, i to je »sastavni dio propovijedanja Evanđelja: to jest poslanje Crkve za otkup čovječanstva i njegovo oslobođenje od svake potlačenosti« ⁹. U potrazi smo za punim identitetom kršćanina ovoga vremena; njegova duhovnost, duhovnost suvremenog čovjeka kao da bi trebala biti u ozračju rada: biti mistik u socijalno-političkom angažmanu. ¹⁰

2. RADNIČKA UDRUŽENJA PREMA DRUŠTVENOM NAUKU CRKVE

S papom Lavom XIII. i njegovom enciklikom *Rerum Novarum* počeo se razvijati društveni nauk Crkve, premda je i ranije bilo reagiranja Crkve na društvena i gospodarska pitanja. ¹¹

Društveni nauk Crkve razmatra socijalno pitanje kroz prizmu jednog filozofsko-kršćanskog pogleda na svijet, dajući mu istovremeno teološko-moralno tumačenje u svjetlu Objave. Prema Ivanu Pavlu II., društveni nauk Crkve je dio moralne teologije ¹². Budući da se bavi »socijalnim pitanjima«, ima dvostruki zadatak:

- sagledavanje stvarnosti u svjetlu Evanđelja,
- razotkrivanje zla, uočavanje »grešnih struktura« i navještaj one stvarnosti koja bi omogućavala život i rad dostojan čovjeka.

Socijalni nauk je, dakle, jedna moralno-religiozna prosudba stvarnosti, znanje koje se rađa kao plod stalne dijalektike između vječnih principa i konkretnih povijesnih prilika, iz odnosa: Evanđelje-život-praksa u određenom povijesnom i kulturnom kontekstu. Upućuje uvijek na neke neprolazne ljudske i kršćanske vrednote, dodajući, međutim, nove, promjenjive, koje izviru iz postojećeg sustava, sociološkog i kulturnog ozračja.

Socijalne enciklike nude određene nacрте za veću humanost i bolju kulturu, prožete Evanđeljem; kao što su: nova kultura solidarnosti (SRS); kultura rada (LE); kultura društvenog života (PT). Riječ je o inkulturiranju vjere.

U SRS izgleda da je društveni nauk Crkve »društvena evangelizacija«, ne u smislu da bi Crkva nudila *tehnička rješenja* za problem razvijenosti (usp. čl. 41), već da bi bdjela nad sočuvanjem ljudskog dostojanstva, jer Crkva uvijek »ima što reći o naravi, uvjetima, zahtjevima i ciljevima istinskog razvoja, kao i o zaprekama koje mu stoje na putu. Kad tako nastupa, Crkva ispunjava poslanje *evangelizacije*, jer time daje svoj *prvi prilog*

7 ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju*, u: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1988, str. 663, čl. 63.

8 *Isto*, br. 77.

9 Usp. *Treća sinoda biskupa »Pravda u svijetu«*, u: *Sto godina katoličkog...*, nav. dj., str. 392.

10 Usp. M. VALKOVIĆ, *Društveni nauk Crkve: narav, aktualnost i problematika*, u »Bogoslovska smotra« 62(1992)1-2,8-22, ovdje str.13.

11 Navedimo najvažnije enciklike i dokumente papa o socijalnom pitanju: 1. Lav XII., *Rerum novarum*, enc. (1891); 2. Pio XI., *Quadragesimo anno*, enc. (1931); 3. Pio XII., *Radioporuka povodom 50 godina od Rerum novarum* (1941); 4. Ivan XXIII., *Mater et Magistra*, enc. (1961); 5. Ivan XXIII., *Pacem in terris*, enc. (1963); 6. II. vatikanski sabor, *Gaudium et spes*, past. konst. (1965); 7. II. vatikanski sabor, *Dignitatis humanae*, deklaracija o vjerskoj slobodi (1965); 8. Pavao VI., *Populorum progressio*, enc. (1967); 9. Pavao VI., *Octogesima adveniens*, enc. (1971); 10. Pavao VI., *Evangelii nuntiandi*, Apostolski nagovor (1975); 11. Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, enc. (1979); 12. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, enc. (1981); 13. Ivan Pavao II., *Sollicitudo rei socialis*, enc. (1987); 14. Ivan Pavao II., *Centesimus annus*, enc. (1991).

12 Usp. *Sollicitudo rei socialis*, br. 41; *Centesimus annus*, br. 55.

rješavanju hitnog problema razvoja, naviještajući istinu o Kristu, o sebi samoj i o čovjeku i primjenjujući je na konkretne situacije» (čl. 41). Crkva može, stoga, s pravom pozivati na modifikaciju struktura, razotkrivati oblike prisutne u društvenom životu pa i u zakonima, koji su čovjeka i njegova poziva na život djeteta Božjeg nedostojni.

Socijalni nauk Crkve ne daje konkretne upute, ali upućuje na primjenu općih evanđeoskih načela u konkretnim situacijama kao što su: princip pravednosti, naravno pravo na rad i udruživanje, pravo na vjersku opredijeljenost, pravo obitelji na odgoj itd... Na kršćanskim je muževima i ženama, laicima, daljnja konkretizacija ovih načela u poslu, u politici, u kulturi, kako bi postali stvarna povijesna snaga sposobna mijenjati strukture i preobražavati društvo prema evanđeoskim kriterijima.

Kratki presjek socijalnih enciklika i nekih drugih crkvenih dokumenata, koji slijedi, napravljen je prema izabranoj temi, a to je pitanje udruživanja radnika, sindikata. »itav nauk Crkve o socijalnim pitanjima predstavlja kontinuitet s posebnim pak naglascima na one probleme koji su u vrijeme nastajanja određene enciklike, odnosno dokumenta, bili najaktualniji, a to i potvrđuje narav ove grane teologije: konkretizacija Evanđelja koja ne ostaje na razini načela, već ih pokušava primijeniti u određenom društveno-političkom ambijentu.

Već 20-ih i 30-ih godina 19. stoljeća nastaje tzv. »socijalno pitanje« jer se povećava građanski sloj zbog utjecaja industrijske revolucije. Enciklika pape Lava XIII. *Rerum novarum* naziva se i *Magna Charta katoličke socijalne misli*.¹³ Okosnica ove enciklike je *naravno pravo* čovjeka (na rad, zaradu, dostojan život, vlasništvo...). Papa ističe neophodnost »pravedne plaće« koja će omogućiti život radniku i njegovoj obitelji, a neki tumače da je već tada zahtijevao i tzv. »obiteljsku plaću«. Između ostalih prava, RN ističe i pravo radnika na »udruživanje«. Pojam *radničkih udruženja* u RN daleko je od dotadašnjih sindikata koji su već bili nastajali. Već se tada postavlja pitanje mogu li se katolici udruživati u postojeće sindikate ili ne. Lav XIII. odgovara pozitivno imajući u

vidu katolička, dakle konfesionalna udruženja, u kojima su ciljevi prvenstveno vjerski. U Njemačkoj se stvaraju dvije struje: jedna za isključivo konfesionalno udruživanje, a druga za pravo da se katolici mogu udruživati s drugim radnicima u sindikate. Pio X. će to i pojasniti tako da će dati prednost katoličkim udruženjima, ali i dopuštati jedinstvene sindikate (s ostalim radnicima) tamo gdje to prilike zahtijevaju.

Pred kraj 19. stoljeća Crkva se našla u velikoj krizi: zbog nemogućnosti dijaloga s tzv. »liberalnom kulturom« nastalom poslije Francuske revolucije, dekristijanizacije radničkih masa i »nezaslužene bijede« tolikih proletera, kao negativnog rezultata industrijske revolucije. Za neke je autore¹⁴ Lav XIII. *prorok* svoga vremena; svojom je enciklikom anticipirao budućnost. Objavivši prvu socijalnu encikliku, encikliku o »radničkom pitanju«, udario je tako temelje socijalnom nauku Crkve. Enciklika razotkriva zlo tadašnjeg društva. Devetnaesto je stoljeće vrijeme pada vrednota, i samog čovjeka kao vrednote, jer na prvo mjesto dolazi tehnika, ekonomija, industrija i proizvodnja: čovjek postaje sredstvo. Proces se, nažalost, nije zaustavio.

Ključni pojam u RN je *pravednost*: prva i osnovna dužnost koju nameće religija jest vršenje pravednosti (usp. RN, br. 16). Pozivaju se i radnici i poslodavci na izvršenje dužnosti, a osobito onih koje izvire iz pravednosti. Radnik se ne smije družiti (a ni udruživati, valjda) s onima koji lukavo bude neumjerene nade i daju prevelika obećanja... dok je poslodavcima najveća dužnost da svakome dadu što je pravo (usp. RN, br. 16). Mir se gradi na pravednosti.

Nadalje, u istoj se enciklici naglašava kako je neophodno da država poradi na *pravednoj razdiobi*, da se »strogo obdržava pravednost koja se zove *razdiobna* (iustitia di-

13 Usp. *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, KS, Zagreb 1991 (Uredio i uvod napisao: M. Valković). Daljnja analiza enciklike *Rerum novarum* slijedi iz spomenutog uvoda i samog dokumenta.

14 Usp. *Lettera Enciclica di S. S. Papa Giovanni Paolo II Centesimus annus. Il testo integrale della nuova Enciclica e della Rerum Novarum con introduzioni e analisi storica di Mons. Franco Biffi*, Piemme, Casale Monferrato 1991, str. 6 i sl.

stritutiva), jer je »besmisleno voditi brigu samo o jednom dijelu državljana, a drugi dio zanemarivati« (RN, br. 26a). I što bude »više ta opća skrb donijela ploda, to će manje biti nužno da se za poboljšanje radničkog položaja traže drugi putovi« (RN, br. 26).

Da bi se obranio rad i postigla pravednost, treba *preventivno* djelovati. Papa upućuje na štetnost prekida rada, pa i onda kad su opravdani. Stoga naglašava da je »najuspješnije i najspasonosnije ako vlast zakonima predusretne i spriječi da zlo ne bukne, pomno odstranivši razloge i uzroke zbog kojih se čini da će nastati sukobi među radnicima i poslodavcima« (RN, br. 31). Najvažnije je, dakle, da vlast (poslodavci) uspostave takve odnose i zakone pravednosti koji će unaprijed spriječiti potrebu za prekidima rada, jer su oni najčešće uzrokovani ili ekonomskim razlozima (malene plaće) ili socijalnim poteškoćama (loši uvjeti rada, opasni uvjeti rada i dr.)

U *Rerum Novarum* nalazimo da je pravo na udruživanje *naravno*. »Glavno mjesto zauzimaju radnička udruženja koja kao da obuhvaćaju ostale ustanove...napredak kulture, novi običaji, zahtijevaju...da se ova udruženja prilagode sadašnjim prilikama. S radošću primjećujemo da se posvuda osnivaju takva udruženja, bilo samih radnika bilo mješovita, radnika i poslodavaca, i poželjno je da rastu i brojem i djelatnom snagom« (RN, br. 36). Nadalje, »stvarati privatna društva dano je čovjeku naravnim pravom, a država je ustanovljena da bude na pomoć naravnom pravu, a ne na njegovu propast« (RN, br. 38). »ovjek ima pravo, naravno pravo, na udruživanje, već prema vlastitom uvjerenju, i isto tako na upravljanje tim udruženjima na način kako to želi (usp. RN, br. 40, 44, 45, 46, 49).

Što se *kršćana i sindikata* tiče, RN ističe i pravo i dužnost da se uključe samo u one sindikate koji nisu pogibeljni za vjeru i opće dobro, ili pak da osnuju svoja društva i tako ujedine svoje sile kako bi obranili svoja prava (RN, br. 40). Nije, dakle, najvažnije ovozemaljsko dobro i nikada ga se ne smije nadrediti vrhunaravnim dobrima, dobru duše i vječnog života. Ako bi se, dakle, kršćanski radnik našao u situaciji da je uključen u takva društva koja djeluju, makar prikriveno, protiv vrhunaravnog dobra čovjeka, služeći

se radnikom u svrhe koje bi po sebi negirale njegova vrhunaravna dobra, pa ma kakva mu ovozemaljska dobra osigurali, on bi morao ta društva napustiti i pokušati se na drugačiji način boriti za svoja radnička prava.

Katolici se moraju *izložiti*, i založiti (usp. RN, br. 41); oni su u prvom redu kad je u pitanju promoviranje pravednosti i poštenog rada. »Zauzimajući se za njih (radnike) nastoje podići blagostanje obitelji i pojedinaca; u skladu s pravednošću urediti odnose između gospodara i radnika, posvješćivati i utvrđivati u jednim i drugima osjećaj dužnosti i obdržavanje evanđeoskih zapovijedi« (usp. RN, br. 41).

Udruženja mogu pomoći u kreiranju efikasnih struktura uzajamnog djelovanja, ako su razborito organizirana i vođena (usp. RN, br. 44).

RN je probudila »uspavano kršćanstvo«, puno doprinijela razotkrivanju utopističkih rješenja koja je »radničkom pitanju« nudio liberalni kapitalizam i socijalizam. Prema RN osnovna zadaća države je providjeti opće dobro tako da i javni i privatni napredak bude zadovoljen.

RN želi pomiriti klase, a ne poticati na njihovu međusobnu borbu: kao znak pravde pojavljuje se potreba za kolektivnim ugovorima rada, kojima se uzajamno preuzimaju odgovornosti, odnosno prava i obveze zainteresiranih strana.

RN se bavi radničkim pitanjem dok se papa Pio XI. u enciklici »*Quadragesimo anno*« više bavi obnovom društva u cjelini. Osvrćući se na plodove enciklike *Rerum novarum*, ovaj papa kaže da norme Lava XIII. treba smatrati »dostojnima najveće pohvale... još više u tome što su potaknuli kršćanske radnike da se prema raznovrsnim strukama međusobno udružuju i što su im pokazali način kako će to izvesti« (QA, br. 31). »Na taj su način ova udruženja stvorila i učinila radnike pravim kršćanima koji su znali dobro spojiti zajedno marljivi rad u svojoj struci sa spasonosnim propisima vjere te uspješno i čvrsto braniti svoje vremenite probitke i prava...« (QA, br. 33). »Te savjete i opomene Lava XIII. provodili su ljudi na ovaj ili onaj način, već prema prilikama raznih mjesta. U nekima... da postigne sve ciljeve što ih je po-

stavio Vrhovni svećenik. U drugima... jedna pregnuše da svojim članovima zajamče pravedne i zakonite uvjete rada, druga da im omogućuće uzajamno materijalno pomaganje, a treća, napokon, posvetivši svu brigu ispunjavanju vjerskih, ćudorednih i drugih sličnih dužnosti« (QA, br. 34). »Gdje god biskupi na temelju društvenih prilika zaključa da su takva udruženja potrebna, i da nisu opasna za vjeru, dužni su dopustiti da se katolički radnici u njih upisuju« (QA, br. 35), s dužnim mjerama opreza, a to su u prvom redu da »skupa s onim sindikatima uvijek postoje i društva koja brižno nastoje svoje članove odgojiti i poučiti disciplinom vjere i ćudoređa, tako da bi ovi zatim mogli i ona sindikalna udruženja prožeti onim dobrim duhom koji treba da upravlja cijelim njihovim radom« (QA, br. 35).

Premda papa Pio XII. ne izdaje nijednu socijalnu encikliku, ne zanemaruje socijalno pitanje. U njegovim radijskim i drugim porukama uočava se kontinuitet društvenog nauka Crkve. Isto uočavamo i u naučavanju pape Ivana XXIII. (usp. enciklike *Mater et Magistra*, *Pacem in terris*).

Drugi vatikanski sabor nastavlja s razvojem socijalnog nauka Crkve, osobito u svojim dokumentima *Dignitatis humanae* (o vjerskoj slobodi) i *Gaudium et spes* (pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu) u kojoj govori o *pravu na slobodno udruživanje radnika* koji trebaju surađivati kod donošenja odluka »bilo sami izravno, bilo putem svojih slobodno izabranih predstavnika« (GS, br. 68). Pravo radnika da »slobodno osnivaju udruženja koja će ih uistinu predstavljati i doprinositi da se ekonomski život ispravno organizira« je jedno od temeljnih prava ljudske osobe (usp. GS, br. 68). I nadalje, »u slučaju ekonomsko-socijalnih sporova, potrebno je potruditi se da se nađe mirno rješenje. Premda se uvijek valja poslužiti iskrenim dijalogom među strankama, štrajk može ipak i u današnjim prilikama ostati nužno sredstvo, iako posljednje, za obranu vlastitih prava i za ostvarenje pravednih zahtjeva radnika. Ali neka se što prije potraže putovi da se opet uspostave pregovori i dijalog za izmirenje« (GS, br. 68).

Kad smo već dotaknuli pitanje štrajka, spomenimo i stav Crkve izražen u Katekizmu Katoličke crkve (čl. 2430): »*Gospodarski život* dovodi u pitanje različite probitke, koji su često međusobno suprotstavljeni. Tako se objašnjuje izbijanje sukoba što ga obilježuju. Treba nastojati da se ti sukobi izglađe pregovorima koji će poštivati prava i dužnosti svake društvene strane: odgovornih za poduzeća, predstavnika radnika, na primjer sindikalnih organizacija i, ako treba, javnih vlasti«. I dalje (čl. 2435): »Štrajk je moralno opravdan kad se pokaže kao neizbježno ili barem nužno sredstvo, u vidu srazmjerne koristi. Postaje moralno neprihvatljiv kad je praćen nasiljem, ili ako mu se pridaju ciljevi koji nisu izravno povezani s uvjetima rada ili su protivni općem dobru«.

Pavao VI. socijalna pitanja dotiče u enciklikama *Populorum progressio* (o integralnom razvoju osobe i nužnoj solidarnosti među narodima), te *Octogesima adveniens*. U prvoj zapažamo papin stav prema *uporabi sile* koja nije isključena ako dođe do kršenja osnovnih ljudskih prava, ali treba paziti na opasnosti i štete koje iz upotrebe sile mogu proizići.

Ivan Pavao II. izdaje 1981. godine socijalnu encikliku *Laborem exercens*, u kojoj je *rad* ključni pojam. Papa ističe narav rada kao nastavljanje Božjeg stvarateljstva i socijalnu dimenziju rada. Država i društvo su »posredni« poslodavci. U *Sollicitudo rei socialis* uočava se kontinuitet društvenog nauka Crkve, Papa se osvrće na nove socijalne probleme, naoružanje, ekonomsko iskorištavanje. Govori o problemu razvoja čovjeka i razvoja naroda; o »strukturi grijeha«, te o »preferencijalnoj opciji za siromašne«. U misli Pape jako je prisutan pojam *solidarnosti*, koji uključuje socijalnu pravdu i socijalnu ljubav. Žeđ za pravednošću, briga za solidarnost, potreba za dijalogom, karakteriziraju socijalnu misao Crkve izraženu u spomenutim dokumentima i govorima pape.

Posebno spominjemo encikliku *Centesimus annus*. U prvom se dijelu enciklike Papa osvrće na važnost enciklike *Rerum novarum* i podsjeća na *pravu na udruživanje radnika* i podršku koju Crkva daje onim udruže-

njima koja se danas obično nazivaju sindikati, ne da bi istakla klasnu podjelu, već da bi naglasila kako se pravo na udruživanje temelji na naravnom pravu ljudskog bića koje prethodi njegovoj integraciji u političku zajednicu. Nadalje, država ih ne smije braniti, već štititi i promovirati (usp. CA, br. 7). U CA Papa, podsjećajući na RN, spominje i pravo na *pravednu plaću*, koja mora biti dovoljna za izdržavanje radnika i njegove obitelji (usp. CA, br. 8). Nezaobilazna je i uloga *radničkih pokreta* (usp. CA, br. 16), koji se smještaju u prostor između države i društva (odnosno radnika), a služe »razvitku vjerodostojne *kulture rada* te pomažu radnicima da sudjeluju na potpuno ljudski način u životu poduzeća« (CA, br. 15). U rješavanju problema radnika, dobivanju pravedne plaće dovoljne za izdržavanje njega samoga i njegove obitelji, uz mogućnost određene štednje, uklanjanje izrabljujućih struktura koje osobito štete najsiriromašnijima i rubnima, odlučujuću ulogu mogu odigrati upravo *sindikati*.¹⁵

Kanonsko pravo oskudno dotiče ovu temu, pa ipak, kada govori o pravima i dužnostima vjernika laika, kaže da su dužni promovirati socijalnu pravdu i isto tako pomagati siromašne (usp. 222. par. 2); dužni su animirati i usavršavati red vremenitih dobara (usp. 225. par. 2). Nadalje, laici imaju pravo na poštenu naknadu prilagođenu njihovim uvjetima, kako bi mogli osigurati pristojan život sebi i svojoj obitelji, u skladu s civilnim pravom; imaju također pravo na socijalno osiguranje, zdravstvenu pomoć (usp. 231, par. 2).

3. VJEROUČITELJ PRED SUVREMENIM IZAZOVIMA

Kada bi nam netko sa sigurnošću mogao objasniti u kakvom se mi to vremenu nalazimo, kad bi nam netko proročki iščitao našu stvarnost, koja je u neodvojivom spletu-sukobu sa stvarnostima čitavog svijeta, onda bi bilo daleko lakše odgovoriti na potrebe ovoga našeg vremena i našeg čovjeka, bilo bi lakše ostvarivati društveni nauk Crkve na ovim našim prostorima. Društveni nauk Crkve mora tek upoznati, a učiti ga primjenjivati trajna je zadaća svih koji nastupaju u ime Crkve.

Svjesni smo mnogih opasnosti i zato nas je strah. Ne želimo biti izmanipulirani, ne želimo nikome poslužiti za ciljeve kojima žele rušiti, a ne graditi. Isto tako ne bismo htjeli surađivati ni u čemu što nema za konačni cilj potpuno ostvarenje čovjeka prema evanđeoskim kriterijima ovdje, u našim konkretnim povijesnim prilikama. S druge smo pak strane od same Crkve pozvani mijenjati društvo iznutra, promicati pravdu na »terenu«.

Vjeroučitelj za novo tisućljeće, osobito vjeroučitelj laik, trebao bi biti osoba koja poznaje svijet u kojem živi, u kojemu svjesno i aktivno sudjeluje kako bi doprinio prožimanju vremenitog evanđeoskim i vječnim vrednotama, osobito u onim njegovim strukturama i dimenzijama koje su vezane uz odgojno-obrazovni rad. Željeli bismo biti sigurni da u socijalnom i političkom angažmanu postizemo takav cilj i osjećamo se pozvani na takav angažman: biti, prema riječima jednog našeg teologa, »mistik u socijalno-političkom angažmanu«¹⁶. Mišljenja smo da nikome ne trebaju neuspjeli »križanci«, nego istinski i vjerni svjedoci Kristovi u vlastitom pozivu, a to je moguće jedino izgradnjom i življenjem autentičnog identiteta. Na Crkvi je i crkvenim službenicima da, uz pomoć stručnjaka, pomognu svim svojim vjernicima, a ovdje poglavito vjeroučiteljima laicima, da ispravno shvate, a onda konkretno i žive zahtjeve socijalnog i političkog angažmana.

Kao što su se u 19. stoljeću nudili lažni proroci (liberalni kapitalizam, socijalizam), tako i danas postoji opasnost od lažnih proroka koji nude ovozemno blagostanje žrtvujući previše, odnosno ništeći cjelovitu sliku čovjeka s njegovim nutarnjim, duhovnim potrebama i potrebama za istinskim vrednotama koje jedine mogu osigurati trajno blagostanje. Opasne su nove ideologije koje naizgled ne niječu kršćanstvo, ali sve rade protiv istina kršćanstva. Ekonomski se liberalizam proširio na moralni permisivizam. Kako ne upasti u zamku onih koji nude nekakve »paktove o stabilnosti čovjeka«, ali čovjeka bez

15 Usp. *isto*, str. 168.

16 Usp. M. VALKOVIĆ, *Društveni nauk Crkve*, nav. čl.

duše, bez pogleda u Nebo, bez vlastitih korijena i bez perspektive vječnosti. Mi vjeroučitelji ovdje trebamo pomoć od crkvenih ljudi u prepoznavanju tih lažnih proroka, a njih može biti i među sindikalnim vođama. Zato nam ne trebaju neozbiljna prozivanja, već odgovorna i utemeljena zajednička promišljanja o tome kome možemo vjerovati, tko se čime služi i kakve sve to veze ima s istinskim promicanjem dobra.

Spomenimo i školu koja sa svoje strane prolazi teški »križni put«, bilo da je riječ o još nedovršenom procesu stvaranja progra-

ma, bilo o materijalnim teškoćama ili sustavno zanemarenom odgojnom planu. Pravi bi sindikati ovdje mogli odigrati svoju ulogu, jer ne postoje samo zato da bi se radnicima »podigle plaće«, već i da bi se štitio dignitet posla, pravo na dobar plan i program i osiguravanje uvjeta za njegovo provođenje, kako se ne bi izgubila svrha djelovanja u prosvjeti. Strah od sindikata koji u mnogima još uvijek živi, jer u njima prepoznaju »miris« prošlosti, nestat će onda kada se bolje upozna društveni nauk Crkve i kada sindikati postanu uistinu ono što bi trebali biti.